

باسمه تعالی

موضوع تحقیق رشد:

شیوه‌های تربیتی حضرت زینب(س)

گروه: کوثر

پژوهشگران :

لیلا نفیسی ثانی، سمیه علیاری، مریم متقی، زهرا قربانی

مدرسه علمیه فاطمه الزهرا(س) مرند

تابستان : ۱۳۹۵

چکیده :

مقاله حاضر با عنوان شیوه‌های تربیتی حضرت زینب(علیها السلام) در خانواده تدوین گردیده است. در تاریخ اسلام بانویی به عظمت زینب کبری(علیها السلام) کمتر می‌توان یافت پس از مادرش حضرت زهرا(علیها السلام) و جداهش خدیجه کبری(علیها السلام) یگانه بانوی قهرمان تاریخ اسلام است که در دفاع از دین و مذهب نام خود را بر صفحه تاریخ ثبت کرده است ایشان در اخلاص و پاک‌اندیشی، صبر و شکیبایی، استقامت و پایداری، عبادت و بندگی خدا، زهد و تقوی، ولایت‌مداری، ایثار و فداکاری، عفت و حجاب، فصاحت و بلاغت و ... بی‌همتاست. در ستم‌ستیزی با استبداد و در سخت‌ترین شرایط و توفانهای روزگار، از آغاز تا انجام در نقش مشاور و معاون و همفکر توانمند دغدغه‌های پیشوای اسلام امام حسین(علیه السلام) می‌درخشد پس از شهادت امام حسین(علیه السلام) خون‌خواه امام و پیام آور عاشورا می‌باشند.

کلیدواژه ها: حضرت زینب(س)، تربیت، عاشورا، ولایت‌مداری، خانواده.

مقدمه.....	۱
۱- مفهوم شناسی.....	۱
۲- درآمدی بر زندگی حضرت زینب(علیها السلام).....	۲
۲-۱ مریدان حضرت زینب(سلام الله علیها).....	۴
۳- دامنه تربیتی حضرت زینب(علیها السلام).....	۶
۳-۱ شیوه‌های تربیتی حضرت زینب(علیها السلام) در خانواده.....	۶
۳-۲ شیوه‌های تربیتی حضرت زینب(علیها السلام) در جامعه.....	۱۱
۴- شیوه‌های عملی تربیت حضرت زینب(علیها السلام) در طول زندگی	
۴-۱ مجالس تفسیر قرآن:.....	۱۳
۴-۲ حضرت زینب(علیها السلام) راوی خطبه مادر :	۱۴
۴-۳ نایب برادر در تبیین احکام دینی :	۱۶
۴-۴ پیام‌آور عاشورا.....	۱۶
۵- الگوگیری بانوی مسلمان امروز از حضرت زینب(علیها السلام)	
۵-۱ الگوی استقامت در برابر حوادث.....	۱۹
۵-۲ الگوی ایثار و بخشش.....	۲۱
۵-۳ الگوی حجاب و عفت.....	۲۱
۵-۴ الگوی ولایتمداری.....	۲۳
نتیجه‌گیری.....	۲۳
فهرست منابع	۲۴

زنان در طول تاریخ هرگز فرصتی برای ابراز وجود نیافته‌اند قدرت‌ها و امکانات در طریق تحقیر زن بود اما در اسلام آمده است که زن باید دارای تهذیب نفسانی باشد تا بتواند فطرتی را که در درون انسان به ودیعت گذارده شده را پرورش دهد حقوقی را که اسلام برای زن قرار داد در هیچ ملل و فرهنگی یافت نمی‌شود برای زنان عالم، علم تربیت و تهذیب اخلاق بیشتر از جهاندارای، مدیریت، رهبری و پیشوایی ارزش دارد تاریخ نشان از زنان بزرگ دارد که در دامانشان مردان بزرگ پرورش یافته‌اند یک مربی ابتدا باید خود را به فضایی که می‌خواهد آن را به دیگران انتقال دهد بیاراید و قبلاً خود را نمونه اخلاق، ادب و فضیلت کند تا تربیتش تاثیر گذار باشد این مردان و زنان در تاریخ عاشورا زیاد دیده می‌شود حضرت زینب(علیها السلام) از بانوان بزرگ اسلام است که در آغوش نبوت و مهد امامت و ولایت پرورش یافت با امام به یک نهضت ملی قیام و اقدام کرد نایب برادر و خون‌خواه ایشان و پیام آور عاشورا است در مدرسه عالم و مکتب جهان به صورت عملی فضایل اخلاقی را به جهانیان تدریس نمود حضرت زینب(علیها السلام) در فضایل نفسانی ممتاز و بی‌نظیر بود پس از شهادت امام حسین(علیه السلام) در سخت‌ترین شرایط خود را نمی‌بازد با تدبیر و شهامت شگرف، پرچم مبارزه‌ی با استبداد و انحصار را از خاک گلگون نینوا برمی‌دارد و از همان‌جا مبارزه‌ی فکری و فرهنگی و سیاسی و اجتماعی عصر خود، یا مرحله دوم نهضت اصلاحی و عدالت خواهانه‌ی کربلا را با شجاعت و درایت و برنامه روشن‌گرانه با مشارکت تک تک اسیران تداوم می‌بخشد. بخش دوم قیام عاشورا انقلابی به دست حضرت زینب(علیها السلام) می‌باشد.

روش تحقیق: بنا بر توصیفی بودن موضوع روش تحقیق، کتابخانه ای بوده و با تحلیل کار شده است.

۱- مفهوم شناسی:

۱-۱ تربیت: روش رفتاری و گفتاری دادن به غیر، طوری که این روش، ملکه ذهن او شود در اصطلاح

ربیت شامل ایجاد یا فعلیت بخشیدن هر نوع کمالی در انسان می‌شود که مطلوبیت و ارزش داشته باشد.

شیوه: در لغت یعنی روش و در اصلاح مجموعه قوانین و ابزاری که زمینه رسیدن به هدفی می‌شود را

بیان می‌کند.

۱-۲ الگو: الگو به فرایندی اطلاق می شود که در آن رفتار یک فرد یا گروه یعنی الگو ، به مثابه محرکی برای افکار ، نگرشها و یا رفتارهای شخصی دیگری که او را مشاهده نموده به کار گرفته می شود.

۲- درآمدی بر زندگی حضرت زینب(علیها السلام)

در آغازین روزهای سال ششم از هجرت بود که خانه پاک و پر معنویت علوی و فاطمی با دنیای از شور و شوق و سعادت و شادمانی به پیشواز سومین گل بوستان خود رفت و زینب(علیها السلام) نخستین دخت فرزانه امام علی(علیه السلام) و بزرگ بانوی اسلام و آزادگی، فاطمه(علیها السلام) دیده به جهان گشود. این رویداد مبارک بی درنگ به نیای گرانقدرش پیامبر اکرم(صلی الله علیه و آله و سلم) گزارش گردید و آن حضرت به خانه دخت ارجمندش فاطمه(علیها السلام) شتافت و فرمودند: فاطمه جان! دختر نو رسیده‌ات را بیاور، هنگامی که فاطمه(علیها السلام) آن کودک محبوب را آورد پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) او را گرفت و بر سینه‌ی مبارک فشرد و گونه‌اش را بر گونه او نهاد، آن وقت به گریه افتاد و با صدا گریه کرد؛ به گونه‌ای که سیلاب اشک از گونه‌هایش سرازیر شد! فاطمه (علیها السلام) با دیدن آن منظره شگفت پرسید: پدرجان! چرا گریه می‌کنید؟ خدای دیدگانتان را نگریند. پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: دخترم! فاطمه جان! این دختر در گذر زمان هدف گرفتاریها خواهد بود و به رنجها آزموده خواهد شد، و باران بلاها و رویدادهای تکان‌دهنده و غمبار بر او خواهد بارید... روشنایی چشم پدر! پاره وجود من فاطمه‌جان! بی‌گمان هر کسی آگاهانه و خالصانه و هدفمند بر این دخت فرزانه و بر رنجها و گرفتاریهای او در راه عدالت و اسلام بگرید، پاداش چنین کسی به سان پاداش کسی است که بر شهادت برادرانش حسن و حسین(علیهما السلام) بگرید.^۱

پس از این گفت و شنود شگفت انگیز و این خبر اندوهبار بود که پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) نام جاودانه آن دخت نو رسیده را « زینب » نهادند.^۲ واژه‌ی « زینب » از دو واژه‌ی « زین » و « أب » شکل

^۱ قزوینی، سید محمد کاظم، زندگانی حضرت زینب(علیها السلام) از ولادت تا رحلت، نشر مرتضی، پاییز ۱۳۸۸، ص ۵۵،

معصومه فرهادی و مسعوده کرمی، بانوی آفتاب زینب(علیها السلام)، ناشر: نسیم انتظار، زمستان ۱۳۸۵، ص ۱۳.

^۲ قزوینی، سید محمد کاظم، زندگانی حضرت زینب(علیها السلام) از ولادت تا رحلت، همان، ص ۶۰.

۵-۲ الگوی ایثار و بخشش

جود و بخشش صفت عالی انسانی است که به وسیله آن می‌توان بخش اعظم مشکلات اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی را برطرف ساخت، تشکیل موسسات عام المنفعه‌ی بهداشتی، فرهنگی، اقتصادی و رسیدگی به نیازمندان و فراهم آوردن امکانات برای تشکیل زندگی مشترک جوانان، بار بسیار سنگینی را از دوش جامعه‌ی مستضعف برخواهد داشت. حضرت زینب(علیها السلام) در خانواده‌ای بخشنده و ایثارگر تکامل یافت که مایحتاج خود را برای بهبود وضع زندگی مردم خرج می‌کردند و دیگران را بر خود مقدم می‌داشتند.^{۴۶} حضرت علی(علیه السلام) می‌فرماید: «تقدیم دیگران بر خویشان نشان بزرگواری است».^{۴۷} بالاترین ایثار حضرت زینب در ابتدا گذشتن از آرامش و رفاه زندگی خود و همراه شدن با برادر و بالاترین آن فدای جان فرزندان و سپس خریدن رنج اسارت بر تن در راه اعتلای اسلام بود. نوع دیگر ایثار پذیرایی از یتیمان از کربلا تا شام حتی با جیره غذایی خود تا آنجایی که دیگر قوتی نباشد که نماز شب را ایستاده بخواند به علت ضعف و قوای بدنی نشسته می‌خواند الله اکبر از این همه مروت که در وجود عمه سادات است.^{۴۸} زنان امروزی تا چه حد می‌توانند ایثار و با گذشت باشند از درخواست های اضافی پرهیز کنند؛ نه فقط به نفع خانواده و عزیزان بلکه بخاطر اسلام و آرمانهای یک مسلمان از آنچه دارند بگذرند و به امور یتیمان و بی‌کسان و بی‌بضاعتان پردازند.

۵-۳ الگوی حجاب و عفت

حجاب و عفت برای زن همچون صدفی است برای گوهر که آن را از گزند خطرهای مصون می‌دارد و در برابر بیگانگان و بداندیشان بیمه می‌کند از سوی دیگر این عمل باعث آرامش جامعه به ویژه جوانان است و آنان را از گرفتاری‌های اخلاقی و جنسی باز داشته و خانواده‌ها را از متلاشی شدن، گرایش به فساد و ... باز می‌دارد زنان و دختران پیامبر(صلی الله علیه و آله و سلم) و اهل بیت عصمت و طهارت(علیه السلام) به عنوان الگوهای جامعه اسلامی از این جهت مسولیت بیشتری دارند؛ زیرا آنان انسان‌هایی دارای دو

^{۴۶} شبیری، اعظم، سیمای حضرت زینب(علیها السلام) در آئینه تاریخ، همان، ص ۶۲.

^{۴۷} غرر الحکم، ص ۱۷.

^{۴۸} شبیری، اعظم، سیمای حضرت زینب(علیها السلام) در آئینه تاریخ، همان، ص ۶۶.

شخصیت هستند، چون علاوه بر خودشان به پیامبر خدا نسبت داده می‌شوند بنابراین باید مراعات بسیار کنند.^{۴۹}

اگر چه زن یک موجود اجتماعی است و می‌تواند مانند مردان فعال باشد و با حفظ حجاب و تقوای لازم در تمام امور اقتصادی، فرهنگی، سیاسی و ... نقش خویش را ایفا کند، ولی زینب(علیها السلام) در شرایط عادی نخواست خود را نشان دهد و از پرده عفاف خارج شود حتی در شهادت مادر و پدر کسی زینب(علیها السلام) را ندید اما در صحنه کربلا و تعقیب نهضت حسینی وظیفه‌ی دیگری پیش آمد. او این درسها را از مادرش زهرا(علیها السلام) فرا گرفت که حتی از مرد بیگانه نابینایی که به خانه‌اش آمد دوری کرد. زهرا(علیه السلام) نه تنها راضی نبود چشم نامحرم به او بیفتد بلکه خود نیز از نگاه به نامحرم خودداری می‌کرد ولی حمایت از ولایت علی(علیه السلام) و ستیز با غاصبین، تکلیف دیگری را رقم زد در حالی که در میان زنان و کنیزان حرکت می‌کرد به مسجد آمد، پرده‌ای آویختند و ایشان از پشت پرده آغاز سخن نمود.^{۵۰}

عفت و پاکدامنی، برازنده‌ترین زینت زنان است و گران‌قیمت‌ترین چیزی است که یک فرد می‌تواند داشته باشد یکی از درسهای عاشورا، همین عفت و پاکدامنی است در این حادثه‌ی استثنایی تنها چیزی که زینب کبری(علیها السلام) و دیگر زنان حتی کودکان را به شکوه و می‌داشت همین مساله بود. اهل بیت آموخته‌اند که جز از خدا از کسی درخواستی نداشته باشند. زینب(علیها السلام) حاضر است جان بدهد، فرزند بدهد، برادر و برادرزاده بدهد، به اسیری برود و خلاصه برای هر مشکلی آماده است ولی از عفت خویش چون گوهر گرانبهایی مراقبت کند او حاضر نیست تحت هیچ شرایطی در معرض دید اجنبی قرار گیرد؛ مکتبی که زینب(علیها السلام) در آن درس خوانده به او آموخته که کشته شدن در راه دوست را جمال و زیبایی ببیند ولی حضور بدون پوشش در میان بیگانگان را وبال و رسوایی.^{۵۱} زنان امروز در تمام موقعیت های سیاسی، اجتماعی و فرهنگی حاضر می‌شوند و این مایه بسی خوشحالی است که زن شخصیت اجتماعی خود را باز یافته است اما با چه شرایطی می‌تواند ارزش واقعی خود را حفظ کند که از این نوع

^{۴۹} اعظم شبیری، سیمای حضرت زینب(علیها السلام) در آئینه تاریخ، همان، ص ۷۹.

^{۵۰} همان، ص ۸۱.

^{۵۱} همان.

الگوگیری بدست می‌آید اگر حافظ ارزش حجاب و عفت با عمل باشد در این راستا موفق می‌شود و گرنه بازیچه دست دشمن شده و باعث سقوط اخلاقی جامعه و خانواده می‌گردد.

۵-۴ الگوی ولایتمداری

قرآن بدون هیچ قید و شرطی در کنار اطاعت مطلق از خداوند، دستور به اطاعت از پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) و صاحبان امر، یعنی؛ ائمه اطهار (علیهم السلام) می‌دهد: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَأُولِي الْأَمْرِ مِنْكُمْ»^{۵۲} ای کسانی که ایمان آورده‌اید! از خداوند و رسول و اولی الامر اطاعت کنید».

زینب (علیها السلام) در تمامی ابعاد ولایت مداری (معرفت امام، تسلیم بی‌چون و چرا بودن، معرفی و شناساندن ولایت، فداکاری در راه آن و ...) سرآمد است. او با چشمان خود مشاهده کرده بود که چگونه مادرش خود را سپر بلای امام خویش قرار داد و خطاب به امیر المومنین (علیه السلام) فرمودند: «روحم فدای تو و جانم سپر بلای تو باد».^{۵۳} و سرانجام جان خویش را در راه حمایت از علی (علیه السلام) فدا نمود و شهیده راه ولایت گردید. زینب (علیها السلام) به خوبی درس ولایت‌مداری را از مادر فرا گرفت و آن را به زیبایی در کربلا به عرصه ظهور رساند.^{۵۴} کربلا گام اول بود بعد از کربلا حامی ولایت و سپر حفظ جان پیشوای چهارم گردید. وقتی برادر سفارش به صبر نمود وقتی یتیمان و اسیران از کربلا تا شام به دست او سپرده شدند با جان و دل پذیرای امر ولی گردید و زبان به اعتراض نگشود بلکه فرمود ما رایت الا جمیلا. اینها نمونه های انگشت شماری از سیره تربیت حضرت زینب (علیه السلام) بود که با مطالعه و تحقیق مختصر به دست آمده‌ما کم نیست ارزشها و هنجارهایی که بانوی صبر بر آن اهتمام داشت و می‌تواند زمینه هدایت و آموزش بانوان قرار بگیرد.

نتیجه‌گیری

زن در جامعه به علت مادر بودن و تربیت نسل از جایگاه بلندی برخوردار است که باید اول خود را به فضایل اخلاقی آراسته سازد تا بتواند مردانی بزرگ پرورش دهد ولی اگر تحت تاثیر تبلیغات غرب،

^{۵۲} سوره نساء (۴)، آیه ۵۹.

^{۵۳} نصوص، حسون، الکواکب الدری، ج ۱، ص ۱۹۶.

^{۵۴} محسن‌زاده، محمد علی، سرّ نینوا زینب کبری (علیها السلام)، همان، ص ۱۴۴.

فضاهای مجازی قرار بگیرند همه فضیلت خود را از دست خواهند داد و به عنصر تبلیغاتی و بازیچه دست غرب تبدیل خواهند شد در چنین فضای خطرناکی باید زنان برای خود الگوهای شایسته‌ای انتخاب کنند تا از افتادن در دام توطئه‌های دشمن در امان بمانند. حضرت زینب(علیها السلام) از بانوان بزرگ جامعه اسلامی است که می‌توانند الگوی شایسته‌ای برای زنان جامعه‌ی امروز ما باشند او یک زن است، زنی که مردانگی، از پایمردی‌های اوست! او یک زن است اما زنی که مردانگی، از او پایمردی و صلابت و شهامت آموخته است. او کسی است که در پنج سالگی یاور و حامی پدر و مادری مهربان برای برادران و خواهرش می‌شود در کلاس درس پدر درس خدشناسی می‌آموزد تا در کربلا سفیر نهضت عاشورا، خون‌خواه برادر، پیام‌آور عاشورا باشد و انقلابی به دست آن بانوی بزرگ رقم می‌خورد که تا امروز پا برجاست زنان امروز ما هم باید درس توحید و خدشناسی، صبر و استقامت، عفت و پاکدامنی، گذشت و ایثار، پاک منشی و حجاب، ولایت مداری و... را از او بیاموزند و آنها را در زندگی خود به کار گیرند تا بتوانند به هدف از زندگی و کمال حقیقی انسانیت نایل شوند.

فهرست منابع :

قرآن

- ۱- بنت الشاطی، عایشه، زینب(علیها السلام) بانوی کربلا، ترجمه‌ی سید رضا صدر، نشر کانون نشر و پژوهشهای اسلامی، چاپخانه آفتاب.
- ۲- بحر العلوم، محمد علی، سیری در زندگانی حضرت زینب(علیها السلام)، ترجمه‌ی امیر وکیلان و کریم جعفری، تهران، انتشارات حکمت، بهار ۱۳۶۹.
- ۳- بنت شاطی، عایشه، ترجمه‌ی حبیب چایچیان و مهدی آیت الله‌زاده نائینی، تهران، انتشارات امیر کبیر، چاپخانه سپهر، چاپ نوزدهم ۱۳۸۵.
- ۴- جزایری، سید نورالدین، ویژگی‌های حضرت زینب(علیها السلام)، قم، انتشارات مسجد مقدس جمکران، چاپ نگین، پاییز ۱۳۸۱.
- ۵- درویشی، هادی، دانشنامه خردمند بانوی خاندان وحی(رسالت و مصائب)، قم، انتشارات تهذیب، چاپخانه عمران، بهار ۱۳۹۱.

- ۶- شیبیری، اعظم، سیمای حضرت زینب (علیها السلام) در آئینه تاریخ، قم، مرکز نشر هاجر، چاپخانه زلال کوثر، بهار ۱۳۸۷.
- ۷- علامه حائری، علی، انقلاب زینب کبری (علیها السلام)، انتشارات تابان با همکاری نشر کلبه، چاپ گیلان، نوبت چاپ اول ۱۳۷۸.
- ۸- فرهادی، معصومه و کرمی، مسعوده، بانوی آفتاب زینب (علیها السلام)، قم، نشر نسیم انتظار، زمستان ۱۳۸۵.
- ۹- قزوینی، آیت الله سید محمد کاظم قزوینی، رینب (علیها السلام) از ولادت تا رحلت، ترجمه‌ی علی کرمی فریدنی، چاپخانه شریعت، پاییز ۱۳۸۸.
- ۱۰- محسن‌زاده، محمد علی، سرّ نینوا زینب کبری (علیها السلام)، قم، نشر موسسه فرهنگی هنری مشعر، چاپخانه مشعر، زمستان ۱۳۹۱.
- ۱۱- مهاجرانی، سید عطاء الله، پیام‌آور عاشورا، چاپ و صحافی موسسه اطلاعات، چاپ چهارم ۱۳۷۶.